

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Celem prowadzonych badań jest skonstruowanie optymalnego modelu dopuszczalności dowodów w procesie karnym, który mógłby znaleźć zastosowanie nie tylko w polskiej procedurze karnej, ale także w porządkach prawnych innych państw. Wyjściowa hipoteza zakłada, że model dopuszczalności dowodów w procesie karnym musi stanowić kompromis między swobodnym uznaniem sędziowskim (pozwalającym na indywidualną ocenę każdego, możliwego do przeprowadzenia dowodu), a generalnymi regułami dopuszczalności danej kategorii dowodów ustalonymi w aktach powszechnie obowiązującego prawa. Pozwala to na odrębną ocenę wiarygodności i przydatności każdego z dowodów, a jednocześnie zapobiega wprowadzeniu ich do procesu w takiej liczbie, która mogłaby utrudnić ustalenie prawdziwego stanu faktycznego oraz uniemożliwiłaby wydanie rozstrzygnięcia w rozsądnym terminie. Większa liczba dowodów automatycznie nie gwarantuje lepszego wyjaśnienia okoliczności faktycznych rozpoznawanej sprawy, natomiast może prowadzić do „zasypania” organu procesowego materiałem dowodowym, który nie wnosi niczego istotnego do postępowania. Konieczne jest jednak rozważenie, w jakim zakresie i w jakich sytuacjach kwestia dopuszczalności dowodów powinna zostać uregulowana w odpowiednich przepisach prawa, a kiedy decydowałby o tym organ prowadzący postępowanie karne.

Dotychczas problematyka modelowego systemu dopuszczalności dowodów w procesie karnym nie była przedmiotem kompleksowej analizy. Proponowane badania są istotne nie tylko dla teoretyków prawa, ale także (a być może przede wszystkim) mają duże znaczenie praktyczne. Będąc celem każdego procesu karnego dążenie do poznania prawdy nie może wiązać się z obniżeniem standardu rzetelności postępowania, naruszeniem praw człowieka i godności jednostki, a te wartości mają fundamentalne znaczenie w społeczeństwach demokratycznych. Akceptowanie zachowań nieetycznych, czy łamiących podstawowe prawa i wolności jednostki w toku postępowania karnego może prowadzić do obniżenia autorytetu instytucji wymiaru sprawiedliwości (sądów, prokuratury, czy Policji). Przejrzystość działań organów procesowych może zostać zagwarantowana m.in. poprzez modelowe unormowanie kwestii dopuszczalności dowodów i ustalenia właściwych relacji między sytuacjami, w których o uwzględnieniu dowodu decyduje organ orzekający, a kiedy – ze względu na ochronę wyższych wartości niż efektywność ścigania – dany dowód automatycznie nie jest dopuszczany do procesu.

Projekt zakłada podjęcie wielopłaszczyznowych badań, w tym badań prawnoporównawczych, nad omawianym zagadnieniem. Analizie zostaną poddane regulacje prawa dowodowego państw common law (Wielka Brytania i USA) oraz civil law (obok prawa polskiego, także Niemiec, Francji, Włoch i Hiszpanii). Choć na pierwszy rzut oka wydaje się, że najistotniejsze różnice występują między prawem common law a civil law, także na gruncie prawa kontynentalnego badana problematyka cechuje się istotnymi różnicami, występującymi zwłaszcza między krajami wywodzącymi się z tradycji prawa niemieckiego i francuskiego.

Analiza zagadnienia dopuszczalności dowodów wymaga uwzględnienia nadrzędnego celu postępowania dowodowego jakim jest – niezależnie od tego, czy jest to państwo civil law, czy common law – dokonanie prawdziwych ustaleń faktycznych, co oznacza, że dowody muszą być przede wszystkim wiarygodne. W toku prowadzonych badań należy ustalić, czy kwestię wiarygodności należy odnosić zbiorczo do danej kategorii dowodów (np. poprzez przyjęcie założenia, że zawsze zeznania świadka ze słyszenia są mniej wiarygodne od zeznań świadka naocznego), czy każdy dowód z tej perspektywy należy oceniać odrębnie. Jednocześnie choć poznanie prawdy jest ważnym celem procesu karnego, do jego realizacji nie należy dążyć za wszelką cenę. Kolejną kwestią wymagającą analizy jest zatem zbadanie, jakie wartości mogą przemawiać za tym, by dowody wiarygodne i przydatne z perspektywy prowadzonego postępowania nie zostały dopuszczone do procesu. Wstępnie przyjęto, że tymi wartościami są konieczność ochrony praw człowieka, rzetelności procesu oraz zapewnienie efektywności postępowania.